

Románské umění

- období evropských dějin od 10. do 13. století (v českých zemích), románské umění vzniká v 10. století v západní Evropě a díky vysoké mobilitě středověké šlechty a církve (mnišské řády benediktinů, premonstrátů a cisteriánů) se šíří po Evropě - kostely a kláštery se staly pokladnicemi vědomostí a umění, rozšiřovaly bibli, různé liturgické texty, kancionály, latinské texty o filosofii, historii a lékařství.
- kulturu a umění ovládá církev a svět podřizuje dogmatům (ideám) náboženství
- církvi patřila půda, byla velmi bohatá, pro znalost čtení a psaní vykonávala úřednickou činnost státu, dostávala desátky, (to jí umožňovalo rozsáhlou stavební činnost a rozvoj umění)
- doba temna a křížových výprav, minimální vzdělanosti a útlaku poddaných
- upevňuje se feudální systém společností - panovník (král, císař), vyšší a nižší šlechta, církve, vojsko, svobodní sedláci a rolníci (vlastnili půdu) a závislí rolníci – poddaní bez práv, (otroctví v tomto období oficiálně neexistovalo, určitou formou otroctví bylo zajatectví), odevzdávali se daně a desátky církvi

□ rozdělení a znaky románského umění

poprvé užil termínu „románské umění“ normanský archeolog Charles de Gerville, označil jím západní architekturu od 5. do 13. století, usoudil, že „románské umění“ vystřídalo antické umění podobně, jako „románské jazyky“ nahradily latinu

- románské umění (Roma - Řím, romanus - římský) je prvním jednotným a univerzálním slohem
  - 1000 - 1250 n.l. – v západní Evropě
  - 1200 – 1300 n.l. - v Čechách, spolu s příchodem latinského, západního křesťanství
- umění mělo církevní charakter (církve předepisovala obsah, náměty, formu - oslava křesťanské víry, používání křesťanských symbolů)
- neoceňuje se tvůrčí originalita (umění se tvoří podle předloh, autoři napodobují, jména autorů jsou neznámá)

Architektura

- **znaky románské architektury**
  - **kamenné zdivo** - masivní; řádkové zdivo z velkých a přesně opracovaných kvádrů spojených vápennou maltou, z vnějšku neomítané, zevnitř kvalitní vápenná omítka, která je základem pro nástěnné fresky
  - **klenba** - velmi těžká, proto musí být nesena pilíři a sloupky; tzv. **valená klenba**, později **klenba křížová** (zkřížené valené klenby)
  - **apsida** - většina rotund má půlkruhovou či podkovovitou část, kde je umístěn oltář, pod oltářem může být krypta
  - **okna** - s půlkruhovým obloukem, často tzv. sdružená, tj. spojující 2 i více okenních otvorů do jednoho celku, okenní otvory odděleny štíhlými sloupky
  - **půdorys** - ve tvaru kříže nebo ve tvaru kruhu u rotundy
  - stavby byly masivní a postrádaly ozdobnost – jedinými dekoračními prvky byly obloučkové vlysy a zdobené vstupné portály
  - *mnoho románských staveb bylo později přestavěno na gotický a barokní sloh*
- **církevní stavby** (románské památky na území Itálie - **šikmá věž a dóm v Pise**, chrámy ve Florencii, Miláně, Benátkách)
  - **baziliky** – katedrála s půdorysem do obdélníku, často měla větší počet bočních lodí a věže (čtyřboké, polygonální, válcové kampanila – stála stranou), zdobena monumentálními vstupními dveřmi křtitelnicemi **bazilika sv. Jiří na Pražském hradě**
  - **rotundy** – mohutná kruhová stavba se silným zdivem, malými úzkými okny, výklenkem (apsidou) na straně a kulatou věžičkou na střeše – **rotunda sv. Martina na Vyšehradě, rotunda sv. Kateřiny ve Znojmě, rotunda svatého Jiří na Řípě**
  - **kláštery** - na pražském Strahově, v Oseku a v Teplicích (přestavěny do jiného slohu)
- **světské stavby**
  - **hrady** – Pražský hrad, hrad v Chebu, **hrad Přimda – nejstarší románský hrad**
  - **zděné kupecké a řemeslnické domy** - pražské Staré město
  - **kamenné mosty** – Juditin most (stržen povodní)

Sochařství

- přísně vázáno na církevní architekturu, hlavním materiálem byl kámen a dřevo a mnoho soch bylo kolorováno

- **plastiky tympanonu portálu, reliéfy** a zdobné prvky s živočišnými a rostlinnými motivy byly většinou anonymní, zpracované na zakázku architektů v sochařských hutích, *reliéf portálu kostel svatého Jakuba u Kutné hory, reliéf Nevěřící Tomáš – klášter San Domingo*
- **figurální plastiky** - strnulé postavy s jednoznačně náboženskou tematikou byly bez výrazu v obličejí (k oživení docházelo až v přechodu ke gotice), volné sochy madon – zobrazující Panu Marii
- **náhrobní desky**

Malířství

- nejčastějším motivem byly **výjevy z náboženského života a náměty svatých**, malby jsou **schématické a strnulé**, většina všech děl stále následovala pevně stanovený vzor **jednoduché malby a obrysových linií**, tváře osob **nevyjadřovaly téměř žádné pocity** a působily studeným dojmem a strnulou neživostí
- **závěsné deskové obrazy** – především v Itálii, malba na dřevěné desky
- **iluminace kodexů** (ilustrace náboženských knih se zlacením, vázány do zdobených desek) - **Vyšehradský kodex (pořízený ke korunovaci Vratislava II) malba Poslední večeře Páně**
- **nástěnné fresky** malované do čerstvé omítky (fresco – čerstvý) s hieratickou perspektivou - významová perspektiva, velikost zobrazovaných postav se řídí dle společenského postavení – *fresky v bazilice sv. Jiří v Praze*
- **sklomalba a emaily** – *pro církevní zdobné účely*

Užité umění

- užité umění se v románském období zaměřovalo na předměty náboženského užití (bohaté textilie církevních představitelů a hodnostářů, zlaté a stříbrné poháry a relikviáře.), bylo úzce vázáno na liturgie a podporovalo kult křesťanských mučedníků a svatých
- dalšího využití drahých kovů se dostalo vládnoucím rodinám a panovnickým rodům, které skrze insignie své moci a klenoty upevňovaly svoje postavení mezi svými poddanými (koruny)
- **keramika** – zdobené dlaždice, keramické poháry
- **výzdoba knižních vazeb** – bohaté zdobení se zlacením
- **výrobky ze zlata**
  - **relikviáře na uložení svatých ostatků** - relikviář svatého Maura, jedna z nejvýznamnějších movitých památek na českém území
  - **zlacené oltáře** – antependium (přední část oltáře) v Basilejské katedrále
  - **insignie světské moci** – královské koruny, žezla

(Reliéf - z kamene a štuku, z kovu, ze dřeva nebo slonoviny i z dalších materiálů)

- *bas-reliéf (nízký, reliéf), motiv vystupuje z plochy, nejběžnější druh reliéfu, hlavně na fasádách budov, na vnitřních stěnách a stropích, na náhrobních kamenech, ale také na plakétách, mincích a medailích*
- *Haut-reliéf (vysoký reliéf), kde se například ruka nebo hlava postavy odděluje od pozadí, vystupuje do prostoru a je zpracována jako socha*
- *Zahloubený reliéf, charakteristický pro staré egyptské sochařství: plastický motiv je zde ostře ohraničen zahloubením, takže nevystupuje nad rovinu pozadí.*
- *Kontra-reliéf či intaglio, kde je figura naopak vyhloubena v negativu. Vyskytuje se u broušeného skla a drahokamů (gemma)*